

Prins Hendrikschool 1903-2003 (deel 2)

Cees den Otter

Verantwoording van de redactie

Na de publicatie van het eerste deel over de Prins Hendrikschool in Land van Lochem (2004, nummer 2) schreef de heer Den Otter dat hij de auteur is van het jubileumboekje dat in 1978 bij het 75-jarig bestaan van de school werd uitgegeven en dat zijn tekst vrijwel letterlijk werd overgenomen in het jubileumboek dat in 2003 het leven zag en nu in delen in Land van Lochem gepubliceerd wordt.¹

Bij het eerste deel over de PH-school werd ten onrechte Jan Brouwer als schrijver vermeld. Brouwer was een van de leden van de redactiecommissie van de 2003-uitgave. De tekst over de periode 1978 tot 2003 is van opeenvolgende schooldirecteuren, de heren J. van der Molen en B. Mooibroek.²

De redactie van Land van Lochem hoopt dat ze met deze verantwoording recht doet aan de echte auteurs.

In het voorjaar van 2003 werd met een uitgebreid feestprogramma het honderdjarig bestaan van de Prins Hendrikschool gevierd. Ter gelegenheid van een eeuw christelijk onderwijs in Lochem verscheen het "Jubileumboek Prins Hendrikschool 1903-2003"³, dat aan leerlingen en oudleerlingen, leerkrachten en andere betrokkenen werd uitgereikt. - In deze aflevering de jaren 1940 tot 1960.

De periode 1940-1945, de Tweede Wereldoorlog

Meester Beefink vertelt over de school in oorlogstijd

Bij de voor-mobilisatie in augustus 1939 verdween ik naar Veenendaal en ook de Heer Boomkamp werd opgeroepen. Het bestuur

maar al spoedig begon stap voor stap de isolering van de joden, waarvan we de ernst te laat ingezien hebben. Op een gegeven moment kwam een dame toelating vragen voor twee ondergedoken joodse jongens, broers, die onder de valse naam Van der Linde werden aangenomen. Gelukkig hebben zij de oorlog over-

Schoolfoto met meester Beefink en juffrouw Van Daalen uit 1940.

slaagde er gelukkig in tijdelijke plaatsvervangerste vinden, de heer Veenemans was tijdelijk hoofd van de school in de jaren 1939-1940. Zodoende heb ik de intocht van de Duitsers in Lochem niet meegeemaakt.

Ongeveer in juli 1940 kwam ik terug en kon ik mijn taak op school weer opvatten.

Aanvankelijk leek de bezetting nogal mee te vallen

leefd. Een spannend moment beleefden we toen een Duitse officier, vergezeld van de nieuwe N.S.B.-burgemeester mijn klas binnenstapte met de boodschap, dat hij de school kwam opnemen voor de Wehrmacht. Volgens veel Lochemers was deze burgemeester een domme landverrader, die een zogenaamde burgemeesterscursus had gevolgd en voor een tientje extra ook nog lezen en schrijven had geleerd. Ter wille

van mijn joodse leerling haalde ik mijn beste Duits voor de dag, om hem zo snel mogelijk uit de voor ons allen levensgevaarlijke situatie weg te krijgen. Voorlopig hoorden we van de vordering niets meer, maar juist toen we van plan waren om met versierde boerenwagens een uitstapje naar De Kap in Warnsveld te maken, kwam de dwingende mededeling dat het schoolgebouw ontruimd moest worden. De wagens kwamen nu goed van pas om leermiddelen en inventaris naar Zwiep en de Goorseweg te laten verhuizen, waar ze tot het einde van de oorlog zijn gebleven.

Daarmee was voorlopig een einde gekomen aan het onderwijs. Lochem werd langzamerhand herschapen in een soort legerkamp, waar Grüne Polizei en misdadige landwachters een voortdurende bedreiging vormden. Het bestuur, waaraan ik met grote waardering terug denk, bestond gelukkig uit goede vaderlanders, die onder leiding van dominee Ossewaarde trouw op hun post bleven. De school werd ingericht als hospitaal: grote rode kruizen werden op het dak geschilderd en al gauw lagen de lokalen vol met gewonden. Aanvankelijk waren er nog artsen: later slechts een medisch student met enkele verplegers. Bovendien verschenen nu en dan de zogenaamde grijze muizen, publieke vrouwen in verpleegstersuniform. De gewonden waren waarlijk niet te benijden. Enkele verplegers waren bij ons ingekwartierd. Een ijzerdraad door de brievenbus maakte de toegang bij dag en bij nacht gemakkelijk.

De rodekruisauto's werden trouwens niet alleen voor gewonden gebruikt. Op een nacht schrokken we wakker door een vreselijk gegil. Er bleken een aantal varkens, die in die auto's aangevoerd waren, ontsnapt te zijn en die moesten nu in het stikdonker gevangen worden. De auto's hebben eveneens dienst gedaan bij het leegroven van Arnhem.

Na 1943 begon het er voor de Duitsers minder hoopvol uit te zien en bijgevolg werd de onderdrukking steeds zwaarder. In september 1944 kwam de Dolle Dinsdag. Gewonden werden in allerijl ingeladen en weggevoerd. Duitsers en N.S.B.-ers vluchtten met alle mogelijke vervoermiddelen naar het oosten. Zelfs een groep Franse SS-ers kwam binnenstormen om in de haast wat water te drinken. Wij meenden al bijna bevrijd te zijn, maar dit was een vreselijke vergissing.

Na enige tijd kwamen de Duitsers terug en een afdeling oudere Wehrmachtsoldaten betrok de school. De beide officieren werden bij ons ingekwartierd en we mochten blij zijn nog over de keuken en één kamer te kunnen beschikken.

Nederland ging de hongerwinter tegemoet. Wij hebben daarvan weinig gemerkt dankzij de zorgen van bevriende boeren. Nogmaals hartelijk dank! Wel konden we iets van de ellende begrijpen bij het zien van de mensen uit het westen, veelal vrouwen, die met ongelooflijke inspanning probeerden wat voedsel te

verzamelen en te vervoeren op primitieve karretjes en fietsen met massieve banden. Gelukkig was de vrijgevigheid in de Achterhoek groot.

Op een zaterdagmorgen, toen de school tijdelijk geen bezetting had, zagen we plotseling de schoolpleinen vóór en achter dicht bevolkt met honderden mannen, jong en oud. Zij bleken afkomstig uit Rotterdam en omgeving en waren bij een razzia opgepakt om naar Duitsland te worden vervoerd. Ze waren uitgehongerd en met behulp van buurman Assink hebben we in allerijl de bakkers van Lochem gealarmeerd, die onmiddellijk hun hele voorraad brood kwamen brengen. Dit brood werd onder toezien van een aantal bejaarde Duitse bewakers en een SS-commandant onder de hongerigen verdeeld. Bovendien ging de centrale keuken later een warme maaltijd bereiden, die wegens het ontbreken van borden, lepels en vorken vanuit de beide handen of vanuit een hoed verslonden werd. Er waren helpsters, die dit niet konden aanzien! Toen de duisternis ingevallen was, kwam het bevel tot de afmars. Verscheidene gevangenen hadden ondertussen kans gezien in de drukte te verdwijnen en anderen zagen kans in het stikdonker naar het kerkhof te sluipen. Bij ons zat er één op zolder en een paar anderen kwamen van onder de bedden tevoorschijn.

Wat het onderwijs betreft, zolang het nog mogelijk was, hebben we op verschillende plaatsen aan huis lesgegeven aan groepjes kinderen uit de naaste omgeving. Natuurlijk konden we op deze wijze het tekort maar zeer gedeeltelijk opvangen. Toen de oorlog ten einde liep, was het vanwege beschietingen en luchtgevechten nauwelijks verantwoord zich al te ver buitenshuis te begeven. Begin april kwamen de granaten van de Canadese en Engelse tanks over de Paasberg aangieren en moesten we ons heil in de kelder zoeken, maar op 2 april was Lochem dan eindelijk vrij. Het gaat boven mijn macht de ontroering van dit moment te beschrijven. De school werd nu bezet door Amerikanen en Canadezen, die het gebouw bijna lieten afbranden en later door de Engelsen. We hebben nog een tijd lesgegeven in de Grote Kerk, waar, op de eeuwenoude grafzerken, genoeg ruimte was. Eindelijk werd de school weer vrijgegeven en konden we aan het werk om de chaos te ordenen en het onderwijs op de normale wijze te hervatten.

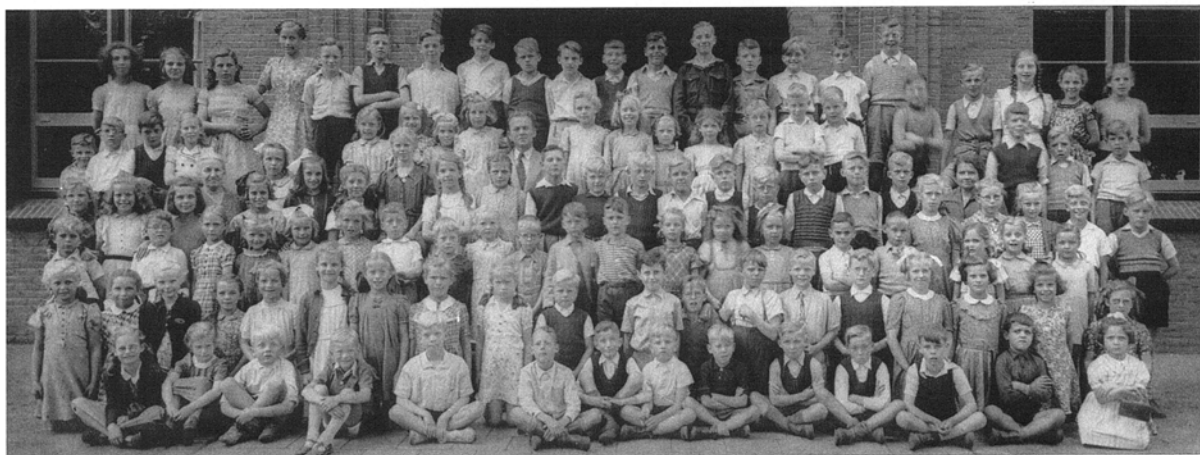
Hiermede heb ik enkele momenten uit onze Lochemse tijd summier aangeduid. Te weinig komt hierin uit, dat de bezetting een nacht van smart en zorgen was. 200.000 Nederlanders hebben de bevrijding niet beleefd! Persoonlijk, en dit geldt ook voor mijn overleden vrouw, kan ik terugblikkend zeggen, dat we in Lochem een goede tijd hebben gehad."

Van bestuur en school in oorlogstijd

Nadat om begrijpelijke redenen vanaf 10 mei 1940 geen les is gegeven kan op 20 mei weer begonnen

worden met de lessen. Geleidelijk neemt het schoolbezoek weer toe. Het hoofd, de heer Beeftink, en onderwijzer Boomkamp zijn dan nog in militaire dienst, maar dadelijk wordt alles in het werk gesteld om hen daaruit ontslagen te krijgen. Dat lukt. Op 24 juli wordt het oude personeel door de voorzitter met een kort woord ingeleid en is de toestand weer min of meer als vanouds. Allen waren gespaard gebleven. Met het oog op de kolenpositie wordt besloten een kerstvakantie te geven van drie weken. Op 21 februari 1941 wordt nog een ouderavond gegeven. Het aantal leerlingen (128) maakt het mogelijk een extra onderwijzer te benoemen. Nu zijn er 64 sollicitanten. Op de bestuursvergadering van 1 september 1941 wordt een rondschrijven van de bezetter voorgelezen, waarin staat dat alle kinderen van joodse afkomst van de school moeten worden verwijderd. Met algemene stemmen besluiten de leden van het bestuur dit te weigeren. Kort daarna vraagt het gemeentebestuur om gegevens over het schoolgebouw, met het oog op militaire vordering van de school. Dit maakte, dat de school voortdurend als op een vulkaan leefde.

Op 11 februari 1942 wordt een schrijven ontvangen van de secretaris-generaal, waarin staat dat onderwijskrachten kunnen worden ontslagen door hem of door een daartoe aan te wijzen instantie *"(...) wanneer deze onderwijskrachten op de leerlingen invloed uitoefenen, in strijd met de voorspoedige ontwikkeling van het Nederlandse Schoolwezen."* (Bedoeld worden leerkrachten die zich anti-Duits gedroegen.) *"Hierdoor wordt het essentiële recht van de ouders aangetast, waardoor zij het recht verliezen om de leerkrachten der kinderen zelf, door middel van het door hen benoemde bestuur, te kiezen, en alzo hun invloed uit te oefenen op de keuze van de onderwijzer."*

Schoolfoto uit 1945.

Het hoofdbestuur van christelijk volksonderwijs (waarbij de Prins Hendrikschool was aangesloten) heeft zich toen verzet tegen deze maatregel van de secretaris-generaal en heeft dit duidelijk kenbaar gemaakt aan de bezetter. Het hoofdbestuur wordt in zijn geheel gevangen genomen, maar na korte tijd weer vrijgelaten. De voorzitter van het schoolbestuur, Ds.

Ossewaarde, spreekt daarbij tot hoofd en personeel deze woorden: *"Jaren en jaren lang hebben wij gevochten voor het christelijk onderwijs en nu zal dit alles teniet worden gedaan. Laten wij als één man staan achter de beginselen, wat de uitwerking ook moge zijn."*

Na een bespreking blijkt dat door dit standpunt de financiële zijde van het werk ten zeerste kan worden geschaad, bijvoorbeeld doordat de rijkssubsidie kan worden ingetrokken.

Dan moet volgens de voorzitter de gehele christelijke kerk daarvoor verantwoordelijk worden gesteld en de strijd opnieuw worden aanvaard. Aan de secretaris-generaal wordt een brief geschreven waarin staat dat *"(...) de Prins Hendrikschool zich niet zal onderwerpen aan deze maatregel."*

Op 10 juli 1942 wordt dominee Ossewaarde als gijzelaar gevangen genomen, 's morgens om kwart voor vijf. E. Postel uit Zwiiep wordt tot tijdelijk voorzitter benoemd. Het lesgeven gaat door, zo goed en kwaad als mogelijk is. Op last van de bezetter wordt Duits een verplicht vak voor de leerlingen van het zevende leerjaar. Veel wordt er niet aan gedaan. Het rapportcijfer staat al bij voorbaat vast: iedereen krijgt een zes!

Om betere aansluiting te krijgen bij andere scholen wordt het begin van het schooljaar verschoven van 1 april naar 1 september. In de loop van 1943 komt dominee Ossewaarde terug uit zijn gijzeling. Nu is de secretaris afwezig, wegens een gedwongen verblijf in het "Oranje-Hotel". Het Sint-Nicolaasfeest wordt dit jaar niet gehouden, *"(...) daar het vorig jaar alles vastgelopen was."*

Ook in het begin van 1944 vindt het onderwijs nog

voortgang. Voor de kinderen worden 1400 vitamine-tabletjes ontvangen. Van de bezetter komt een schrijven binnen, waarin staat dat klompen voortaan *"(...) bij den Volksdienst (...)"* moeten worden betrokken. Een aanwonende van de speelplaats achter de school wordt verzocht *"(...) voortaan geen sikken meer op de speelplaats te weiden, of ten hoogste twee."*

In de oorlogsjaren voeren de schoolreisjes niet zover van huis. Ook niet met bus of trein, maar met paarden en boerenwagens. Het ene jaar naar Het Jachthuis te Warnsveld, het andere jaar naar de speeltuin van Roelofsen in Diepenheim. Ook voor het schoolreisje van 3 september 1944 wordt alles in orde gemaakt. De wagens staan vrolijk versierd vóór de school, op de Zutphenseweg. Het tuig van de paarden blinkt in het licht. In de klassen zitten de kinderen en na gezongen en gebeden te hebben ontvangen ze de laatste instructies over wat wel en wat niet mag tijdens de reis. Plotseling vliegt de deur open en schreeuwen Duitse soldaten, dat de school ontruimd moet worden. De kinderen uit de hoogste klassen moeten meehelpen de banken naar buiten te sjouwen. Het is een vreselijk tumult. In de verwarring botst Janny Harkink tegen een schoolbank. Haar wenkbrauw moet bij de dokter worden gehecht. Met man en macht wordt gewerkt om de school leeg te hebben voor de Duitsers er in komen. Dit lukt. Zelfs de schoolborden, die vaststaan, worden weggehaald. Vooral de landbouwers, die voor vervoer en onderdak van het meubilair zorgen, verlenen onmisbare steun!

Een wonderlijk gezicht moet het geweest zijn om tijdens de bezetting een wagen met een grote, oranje paraplu door de stad te zien rijden, waaronder het borstbeeld van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina staat.

Het schoolwerk ligt nu stil, maar overal wordt omgezien naar gelegenheid het werk voortgang te doen vinden. Dit lukt door op verschillende plaatsen aan huis enkele leerlingen les te geven, vooral in de buurtschappen. Ook stelt de gereformeerde kerk haar catechisatiekamer beschikbaar. Dan komt de bevrijding op Paaszondag 1945. Maar voor de school breekt nog geen bevrijding aan. In plaats van Duitsers komen Engelsen, Amerikanen en Canadezen in de school. Eerst een lazaret, daarna gewone inkwartiering. In mei wordt het mogelijk de klassen onder te brengen in de Nederlands Hervormde Kerk. Dit duurt tot september. Dan wordt het in de kerk te koud en wordt de aanvraag herhaald om de schoolgebouwen vrij te krijgen.

Deze mislukt en ook herhaalde aanvragen leveren niets op. Daarom wordt het besluit genomen om de school, die al enige tijd leeg heeft gestaan, gewoon te bezetten. Dit lukt. Nadat de school gereinigd is, blijkt de schade minder groot dan verwacht. Kort hierna wordt de heer Beeftink, die ruim dertien jaren aan de school als hoofd verbonden is geweest, in Hilversum benoemd en moet de PH-school hem in Lochem missen.

De christelijke kleuterschool wordt opgericht
Midden in de sombere oorlogsjaren, op 3 april 1944, komt een verzoek van enkele ouders binnen om een kleuterklas aan de school te verbinden. Dit plan was

reeds eerder ter sprake gebracht en van alle kanten bekeken. Vooral de financiële bezwaren wogen toen zwaar. Het kleuteronderwijs werd op geen enkele wijze gesubsidieerd en moest dus volledig draaien op de bijdragen van de ouders. In de bestuursvergadering van 17 mei 1944 wordt toch besloten tot de oprichting van een kleuterklas, als voorbereidend onderwijs. Deze zal dan staan onder het bestuur van de school, maar een gemengde commissie van zowel gereformeerden als hervormden zal worden ingesteld voor de dagelijkse gang van zaken.

Een advertentie wordt geplaatst en een leidster wordt gevonden. Op 3 september 1944 zal worden begonnen met circa twintig kinderen. Maar die derde dinsdag was dezelfde dag dat ook het schoolreisje niet door ging. Deze dag is later bekend geworden als Dolle Dinsdag. Van de opening van de kleuterschool komt nu dus niets terecht. De leidster is echter al benoemd, zodat haar salaris moet worden uitbetaald, terwijl er geen inkomsten uit schoolgelden tegenover staan. Dat is een flinke adering voor de school. Als dan de tijd komt, dat zij aan het werk kan gaan, neemt zij elders een benoeming aan!

De periode na de oorlog

Gelukkig komt er redding in de persoon van juffrouw Semmelink die, geholpen door juffrouw Strijker, de nog steeds niet gesubsidieerde kleuterschool door de moeilijke beginjaren heen helpt.

Zo kort na de bevrijding zijn de stoeltjes en de tafeltjes heel passend oranje geverfd. In onze tijd van welvaart is het onvoorstelbaar te weten, dat het totale speel- en werkmateriaal waarmee de kleuterschool in die jaren begint, bestaat uit zestien potjes lijm en zestien kwastjes, plus enkele blokkendozen. Nee, één "speelobject" is hier nog vergeten.

Zoals we tegenwoordig op sommige scholen hamsters aantreffen, zo zijn er in de kleuterschool van vlak na de Tweede Wereldoorlog ook al dieren: muizen. Alleen: niet tam! Ze worden keurig met een stofdoek gevangen, als ze weer eens door het lokaal trippelen en vervolgens netjes in hun holletje onder de drempel gezet. Maar ze komen er steeds weer uit. Eén van de kleintjes vindt de juiste oplossing. Een grote glasscherf wordt voor het gaatje gezet, dan kunnen de muisjes ook nog wat zien!

Aan het kolenhok moeten velen nog herinneringen hebben. Door de kleuterschool wordt het bij feestjes gebruikt om er poppenkast in te spelen. In de deur tussen het kolenhok en het lokaal wordt dan een gordijn gespannen en in het kolenhok zitten dan de leidsters met hun zelfgemaakte poppen. De kleuters moeten goede herinneringen aan het kolenhok hebben. Voor de kinderen van de lagere school ligt dat anders. Daar kunnen ze op twee manieren met het hok in aanraking komen: of door grote emmers cokes voor de kachels in de klas te halen, of door een gedwongen verblijf in het hok voor straf.

Een speciaal probleem vormen de kinderen die aan het eind van de jaren veertig uit Indonesië naar Nederland komen. Zowel voor de lagere school, als voor de kleuterschool wordt een aantal van deze kinderen ingeschreven. Soms spreken ze nog niet eens Nederlands. Zo komt op de kleuterschool de kleine Johannes. Hij is zó ontzettend bang! Hij slaat zijn beide armen om de pilaar in de klas en is er niet meer vanaf te krijgen. Af en toe kijkt hij er eens omheen. De kinderen denken dat hij wel moe zal worden. Jufvrouw moet er maar een krukje bij zetten, vinden ze. En ja hoor, langzaam laat hij zich op het krukje zakken. Wanneer hij na lange tijd eindelijk in de klas gewend is, vertrekken zijn ouders weer. Een ander meisje uit Indonesië is gewend, dat de baboe alles op commando voor haar doet. En in de juf ziet ze een nieuwe baboe. Als er wat op de grond valt, roept ze: "*jufvrouw!*", waarna ze gebiedend op de grond wijst: "*Oprapen!*"

Direct na de oorlog zit de school zonder hoofd, omdat de heer Beefink elders is benoemd. Er moeten dus sollicitanten opgeroepen worden. Niet minder dan 125 reacties komen binnen. Van één van de sollicitanten staat vermeld: "*Verloofd met hoofdakte.*" De keus valt tenslotte op de heer A.B. Nieuwenhuysse. Hieronder volgt, in verkorte vorm, het relaas van zijn persoonlijke ervaringen:

Klassenfoto uit 1949.

De periode 1946 - 1950, meester Nieuwenhuysse

"Aan drie scholen had ik het vak geleerd en ik ging nu, op mijn vierendertigste jaar, verwoede pogingen in het werk stellen om ergens "hoofd ener school" te worden. Dat leek ons zowat het hoogste wat een mens bereiken kon. Een woning voor de bovenmees-

ter naast de school, van alle gemakken voorzien, zelfs een telefoon, wat wil je nog méér? Zo droomden we onze dromen, die tenslotte uitkwamen toen we een telegram uit Lochem ontvingen: benoemd tot hoofd, brief volgt.

We maakten ons gereed voor de reis naar het beloofde land. Eind december 1945 vertrokken we uit Apeldoorn. Er woei een ijzig koude vrieswind. De verhuizers hadden zich verlaat en bovendien nog een verkeerde route gekozen. Het pontje over het kanaal bij Lochem was te licht om een zware vracht te vervoeren. Hoewel we van ver in het schemerdonker de contouren van de forse kerktoren ontwaarden, moesten we toch eerst de wagen keren om via Zutphen het eindpunt van de reis te bereiken.

Wat onze aankomst in Lochem betreft: we hadden geen erebogen verwacht, ook niet gerekend op fanfares die vrolijke muziek ten gehore zouden brengen, maar dat er niemand aanwezig zou zijn om ons met een warme handdruk en een kan hete koffie te begroeten viel ons, onnozele zielen die we waren, toch wel tegen. Na ons naïef en romantisch gemijmer werden we geconfronteerd met de realiteit van het leven. De aankomst van een simpele bovenmeester met zijn gezin was immers geen wereldschokkende gebeurtenis. En we beseften meteen: Lochem had stadsallures!

Goed, de aankomst was ons wat tegengevallen, maar

onze Lochemse woning leek wel een paleis! Want, zo zagen we het: een machtige suite met erker, een royale zijkamer, een deftige entree met brede gang waar je in kon fietsen en een keuken die driemaal zo groot was als een moderne keuken. Boven: vijf slaapkamers met een zolder, die alleen als slaapzaal zou kunnen dienen voor een jeugdherberg. Hoge plafonds

TERWIJL GI HET LICHT
HEBT, GELOOFT IN
HET LICHT, OPDAT GI
KINDEREN DES LICHTS
MOOGT ZIJN.

JOH. 12 : 36.

GETUIGSCHRIFT

TER GEDACHTENIS BIJ
HET VERLATEN VAN DE
CHRISTELIJKE SCHOOL

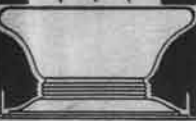
UITGEREIKT AAN:

Elsa Erdmans

Lochem, 23 Juli 1948.

NAMENS HET BESTUUR DER SCHOOL:

M. Meuwinkel

PSALM 32:8

IK ZAL U ONDERWIJZEN EN U LEREN
VAN DE WEG, DIE GI GAAN ZULT; IK ZAL
RAAD GEVEN; MIJN OOG ZAL OP U ZIJN.

UITGAVE FIRMA A. HUISMAN MEPEL

Getuigschrift verkregen bij het verlaten van de school uit 1948.

en dito ramen, die het huis met zijn slecht trekkende schoorsteen bijna onverwarmbaar maakten. En toch een geweldig huis waarmee wij onzegbaar blij waren. Mijn vrouw verstond de kunst om met de weinige meubelen die we hadden ongelooflijk veel te doen. En ik verleende hand- en spandiensten. Zo had ik gelezen dat op de meeste schoolzolders waardevolle spullen te vinden zijn. Ik op onderzoek uit.

Na halsbrekende toeren bereikte ik de zolder. En tot mijn grote blijdschap trof ik daar Oudhollandse kerkstoelen aan van de evangelisatievereniging "Jeruël", die ter ziele was. Een oude kokosmat haalden we van onder een dikke stoflaag tevoorschijn. En een stevige tafel die, verveloos en hier en daar wat beschadigd, gemakkelijk weer bruikbaar te maken was. Zo werd onverwacht en ongedacht die zijkamer omge-

toverd tot een knus, gezellig studeervertrek. Beneden hadden we geen vitrages en overgordijnen (het was immers vlak na de oorlog). Daar moest je veel punten voor hebben en die bezaten we niet.

's Avonds zaten we dan voor iedereen te kijk. De onderwijzeressen van de school hadden medelijden met ons en verrasten ons op een avond met een heel groot zwart oprolbaar verduisteringsgordijn. We konden toen heel de erker heerlijk afsluiten.

Op school verliep aanvankelijk alles op rolletjes. Er waren collega's die voor hun taak berekend waren; die alle gezinnen door en door kenden en de school inderdaad van de ouders maakten. 't Was alles te mooi om waar te zijn. Onze onderwijzer, de heer Boomkamp, werd helaas al gauw in militaire dienst opgeroepen en vertrok voor lange tijd naar Indonesië. Het aantrekken van tijdelijke leerkrachten was uiterst moeilijk. En als je er één had dan probeerde die weer zo gauw mogelijk een vast baantje te bemachtigen. Ondanks alle zwaarigheden zie ik op die bijna vijfjarige periode met genoegen en dankbaarheid terug. We vormden met elkaar een hecht team.

De herinneringen van een leerling uit die tijd gaan natuurlijk over heel andere dingen. De heer Dales weet er nog het volgende van:

“Mij is bijgebleven de groene kleur, die in de hele school overheerste: alle deuren, raamkozijnen en de tegels in de gangen waren groen. In de lokalen stonden de tweepersoons banken met de metalen inkt-potjes, waar bijvoorbeeld juffrouw Van Daalen met bevende hand een beetje inkt inschonk uit een grote fles. Soms knoeide ze een beetje, dan pakte je achter uit je schrift het alweer groene vloeipapiertje om de inktvlekken weg te werken. Ook de rapportboekjes waren groen.

Als één van de jongens uit de zesde klas aan de stalen draad mocht trekken die in de hal hing, om de bel te luiden die het speelkwartier aangaf, dan ging je gauw naar het fietsenhok, waar je bijvoorbeeld met vier knickers een zogenaamd heupke van veere maakte. En dan maar roepen: “Heupke van veere, heupke van veere”, totdat er iemand kwam, die met zijn knickers probeerde om van een bepaalde afstand dit hoopje knickers uit elkaar te gooien. Als de knikkertijd voorbij was, ging je op het hoge veld voetballen of zandkappertje doen.

Ook vergeet ik niet meer, dat de meester mij vroeg voor Zwarte Piet te spelen bij de kleuters van juffrouw Semmelink en juffrouw Strijker. Een zekere meneer Baas speelde voor Sinterklaas. Ieder kind kreeg een sinaasappel.

Als je in de zesde klas zat moest je wel eens kolen halen uit het kolenhok achter het lokaal van juffrouw Semmelink; met een grote kolenkit vol cokesbrokken zoude je dan weer terug naar het lokaal en dan ging je weer naar het volgende lokaal. Vaste prik waren ook de schoolreisjes met versierde boerenwagens naar Het Jachthuis in Warnsveld, met als spölleman de zoon van de heer Zieverink.

Kerstviering werd ook in de school gehouden: de schuifdeuren tussen het lokaal van juffrouw Liefferink en meester Van Harten werden dan geopend en alle kinderen kwamen daar dan bijeen. Dan dreunde klas voor klas uit het hoofd een gedeelte van het kerstevangelie op, waarna je met een appel en een sinaasappel naar huis ging.”

Er zijn ook wel zorgen. Het kleuteronderwijs is nog niet gesubsidieerd en kost veel geld. Gelukkig wordt in 1949 voor het eerst van de gemeente Lochem een tegemoetkoming ontvangen: f 25,- per leerling. Door een aantal dames wordt het zogenoemde dubbeltjesfonds gevormd, dat geld bijeen brengt om lesmateriaal te kopen.

Op uitbetaling van de oorlogsschade moet lang worden gewacht, maar in 1949 wordt de f 2.500,- dan toch ontvangen. Glasbonnen voor de school waren al eind 1946 toegewezen.

Opnieuw worden brieven van gereformeerde ouders ontvangen, waarin zij mededelen dat zij medeverantwoordelijkheid voor de school willen dragen. De statuten worden niet gewijzigd, zodat deze ouders nog steeds geen lid kunnen worden van de schoolvereniging, maar na zeer uitvoerige besprekingen wordt besloten om aan het bestuur een adviescommissie van gereformeerde ouders toe te voegen. Hoewel zonder stemrecht, functioneren de leden van deze commissie toch als volwaardige bestuursleden.

De school telt in 1947 158 leerlingen, waaronder kinderen uit huize De Endepol van politieke delinquenten.

De periode 1950 - 1954, meester Van Steyn

In 1950 wordt de heer Nieuwenhuyse elders benoemd en moet opnieuw een advertentie geplaatst worden voor de vacature: Hoofd der School. Uit de negentien sollicitanten wordt de heer H. van Steyn gekozen.

Hoewel formeel geen stemrecht bezittend, mag de adviescommissie van gereformeerde ouders meestemmen over de benoeming, en dat is tekenend voor de goede verhoudingen in die tijd. Er veranderen meer dingen. In 1951 wordt voor het eerst een vrouw, me-juffrouw A.G. Strijker, in het bestuur gekozen. De school telt nu 168 leerlingen en de groei is zodanig, dat binnenkort een vijfde leerkracht mag worden verwacht. De kleuterschool zal dan wel naar elders moeten uitwijken.

Misschien in het huis van juffrouw van Daalen of in een barak. In deze tijd van woningnood is uitbreiding van het schoolgebouw uitgesloten.

Op de ledenvergadering houdt dominee Ossewaarde, de voorzitter van het schoolbestuur, een lezing over kind en opvoeding, waarin hij onder andere zegt: “Naar domineeskinderen wordt erg opgekeken!”

Kennelijk bezorgde hem dat wel eens problemen. Er wordt voorzichtig geïnformeerd of een schoolreisje mogelijk is mét de ouders maar zónder de kinderen.

Klassenfoto uit 1951

Een Prins Hendrik Reisvereniging is toen nooit van de grond gekomen.

Er zijn dan ook problemen genoeg. Het nog steeds niet gesubsidieerde kleuteronderwijs doet het kapitaal van de vereniging snel slinken. Bovendien is de toestand voor wat betreft de huisvesting langzamerhand onhoudbaar geworden. Nieuwbouw zal de enige oplossing zijn. Er wordt gedacht aan een houten gebouw, maar later valt te lezen: *“Het moet aan op een stenen gebouw.”*

Het blijkt niet mogelijk om hiervoor een lening af te sluiten, zodat van realisatie nog niets terechtkomt. Toch blijft op school de stemming prima. We laten nu even meester Van Steyn aan het woord:

“Ik herinner me nog goed, dat ik eens op een vragenlijst van de inspecteur van het lager onderwijs een overzicht moest geven van de samenstelling van het personeel. In de personeelsvergadering, waar we de beantwoording van de vragen bespraken, gaf toen een van de twee andere dames (ik meen dat het juffrouw Liefferink was) prompt het antwoord: “Schrijft u maar: twee oma’s, twee broekies en een jongeman.” (mejuffrouw Van Daalen, mejuffrouw Liefferink, J. van Harten, H. Buruma en H. van Steyn).

Zo hebben we in goede harmonie getracht de leerlingen te onderwijzen en ze te helpen bij de voorbereiding op hun toekomstig leven. Wat op mij een bijzonder prettige indruk heeft gemaakt, was de goede verstandhouding, waarin de hoofden en het personeel van de verschillende lagere scholen, openbare, katholieke en christelijke, met elkaar samenwerkten. Ik herinner me hoe we gemeenschappelijk schoolreizen maakten, Sint-Nicolaas vierden, veldsporten beoefenden, zwemwedstrijden hielden, damwedstrijden organiseerden en met de hogere klassen van alle lagere scholen onder leiding van de heer Van ’t Oever een zanguitvoering

gaven op een zomeravond in het Openluchttheater.”

In verband met het bestaan van de Commissie van Advies worden de statuten gewijzigd, maar het lidmaatschap van de vereniging blijft uitdrukkelijk voorbehouden aan hervormden.

De verkiezing van een nieuwe secretaris valt niet mee. Liefst drie stemmen zijn nodig.

Op de vraag aan de uiteindelijk gekozen, of hij de benoeming aanneemt, antwoordt deze:

“Ja, als ik maar geen secretaris hoeft te worden.”

De periode 1954 - 1960, meester Tieleman

Eind 1954 neemt ook de heer van Steyn afscheid van de Prins Hendrikschool. Zijn plaats wordt ingenomen door de heer S. Tieleman uit Rotterdam. Naar aanleiding hiervan wordt ook besloten de ambtswoning grondig op te knappen.

Maar de verbouw van de Prins Hendrikschool blijft de meeste aandacht vragen. Twee lokalen erbij bouwen? Centrale verwarming aanbrengen? WC's opknappen? De ruimtenood is groot.

Alle lokalen zijn nodig voor de lagere school, zodat de twee kleuterklassen in het leermiddelenmagazijn en in het voormalig kolenhok zijn ondergebracht. De financiering is nog steeds een groot probleem, vooral omdat de lasten van de nog ongesubsidieerde kleuterschool zo zwaar drukken. De school bloeit en bloedt, werd hierover eens opgemerkt. Maar op 1 januari 1956 komt er verlossing uit deze nood: het kleuteronderwijs wordt volledig door het Rijk vergoed!

De verbouwing

Nu wordt ook besloten om te proberen een geheel nieuwe school te gaan bouwen. Er zijn daarvoor sterke argumenten aan te voeren.

Het belangrijkste is wel dat dan de nieuwe school verder van de Zutphenseweg kan komen te liggen,

zodat de hinder van het drukke verkeer veel minder zal worden. (In 1956 passeren bij de Prins Hendrikschool wel 150 auto's per uur!)

Het bouwen van een geheel nieuwe school op een andere plaats is niet gelukt. Het is een nieuwe school op de oude fundamenten.

Maar voor het zover kwam is er heel wat vergaderd en besproken. Medewerking werd wel van alle kanten verkregen maar bij navraag in Den Haag bleek dat de aanvraag om goedkeuring onder een stapel van maar liefst 2000 aanvragen lag. De heer Tieleman is samen met de burgemeester persoonlijk de urgentie in Den Haag gaan bepleiten. We laten hieronder de heer Tieleman zelf aan het woord:

"De zes jaren, van 1954 tot en met 1960, die we doorbrachten in Lochem, de Parel van de Achterhoek,

den ondergebracht, onder andere in de openbare nieuwe school en de Hervormde kerk. Het rooster werd omgegooid, boeken, kaarten, leermiddelen en banken van hot naar her gesleept. Maar wat een medewerking kregen we van de ouders die nooit mop-perden en voor alles begrip hadden. Maar het moet voor hen wel moeilijk geweest zijn. Van het begin af hebben we gepoogd een totaal nieuwe school te krijgen en voor 98 procent is dat ook gelukt.

Vraag niet hoeveel besprekingen en onderhandelingen daarvoor zijn gevoerd met allerlei rijks-, gemeente- en inspectie-instanties. Ons devies was: beleefd maar niet bescheiden. Niet fraai, we geven het toe, maar wel praktisch.

Onze belangrijkste wens is toen helaas niet ingewilligd. We hadden met klem gepleit voor een

Leerkrachten in 1956

staan in ons geheugen gegrift als gelukkige en vooral drukke jaren. Immers als eerste taak zagen we de verbouwing van P.H.-school, zowel de lagere als de kleuterschool. Je kon trouwens bij de kleuterschool moeilijk van een school spreken, aangezien deze bestond uit een magazijntje en een kolenhok, die zelfs nog niet eens waterdicht bleken te zijn. En toch wisten de dames Semmelink en Gerritsen er nog iets gezelligs van te maken. Ruim een jaar hebben we in de verbouwingsellende gezeten.

De oude school werd letterlijk boven onze hoofden afgebroken. Bijna alle klassen moesten elders wor-

andere opstelling van de Prins Hendrikschool. Eenvoudig gezegd zo: het huidige complex een halve slag (180 graden) draaien en achteruit schuiven naar het einde van het hoge veld. Dan waren met met één klap van het verkeerslawaaï van de Zutphenseweg af geweest. en was ongetwijfeld het ontwerp van het architectenbureau Veeze en Twijnstra veel meer tot zijn recht gekomen.

Alle argumenten die we daarvoor in Den Haag aanvoerden werden door de heren van de bouwkundige hoofdinspectie van tafel geveegd.

Het lukte niet. Een verbouwing moest het blijven al

Kerstfeest in 1960

bleven slechts enkele fundamenten liggen en één muur overeind staan.”

Tenslotte komt dan toch de goedkeuring voor de verbouwing. In 1959 kan juffrouw Semmelink de eerste steen leggen van de kleuterschool en op zaterdag 11 juni 1960 worden beide scholen feestelijk geopend. De kleuterschool door dominee M.S.J. de Jong (toen voorzitter van het bestuur) en de lagere school door burgemeester Beusekamp. De kleuters komen in optocht en met feesthoedjes op van de gereformeerde kerk, waar ze tijdelijk onderdak vonden, naar hun nieuwe school. Ze lopen onder een erehaag gevormd door lagere schoolkinderen en daarvan zijn ze zo onder de indruk dat ze helemaal vergeten het feestlied te zingen, zodat de leidsters dat maar in hun eentje doen.

De nieuwe school wordt door allen bijzonder gewaardeerd, niet in het minst door de oudere kinderen van de lagere school, die voortaan zo op de Zutphenseweg kunnen uitkijken. En daar speelt zich nogal wat af. Afwaaiende hoeden, opwaaiende rokken, verliefde paartjes op de bank aan de overkant, het is allemaal het aanzien waard. Daartegen zijn de vrachtwagenchauffeurs die zich op het muurtje van de school aan zakken patat tegoed doen, een ware kwelling. Om de kinderen deze aanblik te besparen worden de ramen al spoedig van keurige gordijntjes voorzien. De opening van de school mogen we zien als de kroon op het werk van bouwmeester Tieleman. In de notulen van een bestuursvergadering die plaats vond nog geen drie maanden na de opening, lezen we echter dat de heer Tieleman zorgde voor de verrassing van de avond door mede te delen dat hij was uitgenodigd om hoofd te worden van de grootste bijzondere school van Rotterdam. Er moest dus opnieuw een hoofd voor de Prins Hendrikschool worden gezocht. En na de ontvangst van de binnengekomen sollicitaties zwermt

opnieuw de hoorcommissie uit over Nederland. Bezocht worden onder andere scholen te Aalten, Varsseveld, Winterswijk, Bennebroek, Rotterdam, Dalfsen, Overdinkel, Asch, Tonden en Marken. Op het eiland Marken maakt de commissie kennis met de familie Van der Molen en in september 1960 wordt de heer Van der Molen benoemd.

Noten

1 Letterlijke tekst in de uitgave van 2003: "Dit boekje werd samengesteld door de redactiecommissie. Daarvoor is gebruik gemaakt van de tekst van het jubileumboekje dat in 1978 is uitgegeven ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Prins Hendrikschool. Samensteller van dit boekje is de heer C. den Otter geweest met medewerking van mevrouw J. van der Worp-Euverman en de heer H. Witteveen. Zij hebben gebruik gemaakt van archiefmateriaal, waaronder de notulenboeken van de bestuursvergaderingen én de verhalen van oud-leerlingen en oud-schoolhoofden. De tekst is hier en daar iets aangepast, maar de inhoud is niet wezenlijk veranderd."

2 Zie verantwoording in de uitgave van 2003.

3 Jubileumboek Prins Hendrikschool 1903 – 2003 verscheen in 2003 in een oplage van 1100 stuks, onder redactie van Jan Brouwer (redactie), Bert Mooibroek (redactie en coördinatie) en Carla Sigger (technische realisatie).